

УДК 336.7

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Васьківська К.В., Рубаха С.А.

Львівський національний університет імені Івана Франка

В статті узагальнено та визначено роль банків і банківської справи у механізмі функціонування грошового обігу. Розглянуто нові концепції та методичні підходи до організації банківського бізнесу, грошово-кредитного регулювання економіки та удосконалення основних засад функціонування грошового обігу в умовах глобальної фінансової і економічної нестабільності. Оцінено актуальні проблеми розвитку банківської системи України та визначено напрями їх розв'язання. Окреслено проблеми інтеграції банків та небанківських компаній в контексті глобалізації фінансових ринків. Сформульовано напрями підвищення ефективності функціонування банківської системи України.

Ключові слова: банк, банківська система, грошово-кредитне регулювання, банківський ринок, банківські ризики, фінансові ресурси, іноземний капітал.

Постановка проблеми. Особливою рисою сучасної економіки є істотне підвищення ролі банківських систем в економічному зростанні. Ефективно функціонуючі банки виступають запорукою стабільного розвитку держави, адже вони здатні акумулювати значні фінансові ресурси та здійснювати їх перерозподіл між різними секторами економіки країни, здійснюючи активізацію інвестиційної діяльності, сприяючи економічному зростанню і підвищенню добробуту населення.

Водночас, функціонування банків в сучасних умовах пов'язане із небезпекою підвищеного ризику, що обумовлений специфікою банківської діяльності та прагненням банків як господарюючих суб'єктів, отримати максимум прибутку. Прагненням банків як господарюючих суб'єктів, отримати максимум прибутку. Оскільки на банківські установи покладена надзвичайно важлива роль у забезпеченні економічного розвитку держави, то це обумовлює необхідність вирішення нагальних проблем щодо ефективного функціонування банківської системи та організації і функціонування грошового обігу країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми ефективності функціонування банківської системи займалися як зарубіжні так і вітчизняні економісти. Передусім такі автори як: П. Роуз, Д. Сінкі, К. Друрі, Р. Ентоні, Б. Нідлз, Ч.Т. Хорнгрен, Дж. Фостер, А. Вожжова, О.В. Васюренко, М. Білик, В.Б. Захожая, Б.С. Івасів, С.М. Козьменко, В.І. Колесников, Л.П. Кроливецька, О.І. Лаврушина, А.М. Мороз, Г.С. Панова, Л.О. Примостка, М.І. Савлука та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність вагомих досягнень та напрацювань зарубіжної та вітчизняної науки у сфері функціонування банківської системи недостатньо висвітленими залишаються окремі практичні та теоретичні аспекти щодо підвищення ефективності функціонування банківської системи України.

Мета статті. Основна мета дослідження полягає в узагальненні та ідентифікації стану банківської системи України, виявлення проблем та формування перспектив її функціонування.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах для стабілізації фінансово-економічної ситу-

ації в країні необхідна ефективно функціонуюча, надійна та розвинена банківська система. З метою забезпечення ефективного функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи та посилення євроінтеграційних процесів, необхідно дослідити особливості сучасного стану та визначити перспективи її розвитку. Усе це зумовлює актуальність розроблення заходів, спрямованих на реформування банківської системи із врахуванням сучасного стану та євроінтеграційних напрямків розвитку економіки України.

Україна вступила в найвідповідальнішу і найскладнішу стадію здійснення реформ – період, який супроводжується масовими банкрутствами банків, інфляцією, девальвацією національної грошової одиниці, безробіттям та ін. Тому важко переоцінити в цій ситуації значення української банківської системи загалом і кожної банківської установи зокрема.

Розвиток банківської системи в Україні, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави – одне з пріоритетних завдань економічної політики на сучасному етапі фінансово-економічної кризи та європейської інтеграції. У вітчизняній банківській системі за останні роки простежуються кількісні та якісні тенденції, які відображають як позитивні, так і негативні характеристики розвитку діяльності банківських установ.

Однак є ризики, пов'язані зі швидким зростанням частки іноземного капіталу в банківську систему. Так, у Республіці Польща, як і в інших країнах Центральної та Східної Європи більше 75% капіталу банків належить зарубіжним інвесторам [1, с. 113].

Недоліками, які пов'язані з проникненням іноземного капіталу в банківський сектор України, є: посилення залежності національної банківської системи від іноземного капіталу, що загрожує економічній, політичній і фінансовій незалежності країни; збільшення конкурентного тиску на вітчизняних учасників банківського ринку; підвищення системного ризику в країні внаслідок перенесення наслідків економічних та фінансових криз з інших країн; ускладнення контролю з боку Національного банку України як органу банківського регулювання та нагляду за опера-

ціями банків з іноземним капіталом, рухом грошей, іноземної валюти та капіталу; ризик появи в країні банків з ненадійною репутацією, які матимуть на меті отримання прибутку від спекулятивних операцій, стимулювання споживання та імпорту; недостатньо активне використання іноземного капіталу для кредитування реального сектора економіки.

Тому доцільно привести у відповідність вітчизняне банківське законодавство до європейських і світових стандартів ведення банківського бізнесу та на законодавчому рівні обмежити участь іноземного капіталу у банківській системі України.

Так, у США, Японії, Швеції та в інших країнах, частка іноземного капіталу у банківській системі становить від 0 до 7% [2, с. 106].

Діяльність банків залишається низькорентабельною. Значення показників рентабельності активів і рентабельності капіталу у 2009-2011, 2015-2016 роках були від'ємними, що свідчить відповідно про неефективне розміщення банками ресурсів і використання капіталу.

Основною причиною збиткової та неефективної діяльності банків України є різке погіршення якості кредитного портфеля через неспроможність багатьох позичальників повертати свої кредити та сплачувати проценти, що обумовило високі відрахування в резерви за активними операціями.

Так, у 2016 році тривала тенденція щодо підвищення частки простроченої заборгованості за кредитами, яка станом на 1 січня 2016 року становила 22,1% суми наданих кредитів. За січень-липень 2016 року частка прострочених кредитів зросла ще на 4,0% до 26,1% (рис. 1).

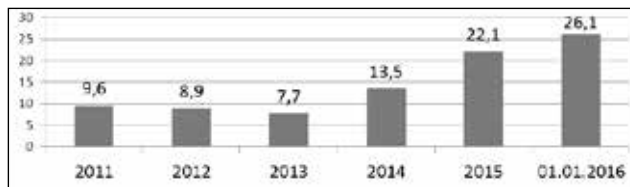

Рис. 1. Динаміка частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів у 2011-2016 роках, %

Джерело: [3]

Рівень капіталізації вітчизняних банків, особливо у порівнянні із закордонними банківськими установами, залишається ще досить низьким. Тому проблема підвищення рівня капіталізації банків України, зокрема малих, як одна з передумов їхньої фінансової стійкості та надійності, залишається надзвичайно актуальною [4, с. 35].

Однією з найгостріших у розвитку банківської системи є проблема захисту власного та статутного капіталів від знецінення. Так, незважаючи на номінальне зростання обсягів власного і статутного капіталів банків, спостерігається реальне їх зниження в окремих періодах за рахунок девальвації гривні. Так, під час загострення фінансових криз 2009, 2015 та 2017 років українські банки втрачають власний капітал. І хоча вдається відновлювати тенденцію зростання власного капіталу протягом 2009-2014 років і статутного капіталу банківської системи протягом 2009-2014 років

та у 2017 році, їх обсяг у доларовому еквіваленті в результаті девальвації гривні впродовж 2009, 2015-2017 років зменшується. Інфляція також зменшила капітал усіх банків.

На сьогодні капітал банківської системи залишається недостатнім як для стабільного функціонування і розвитку банківської системи, так і забезпечення розвитку реальної економіки за інноваційно-інвестиційною моделлю.

Важливою функцією банківської системи є трансформація тимчасово вільних коштів у банківські ресурси та їх наступне скерування в розвиток тих галузей економіки, які мають потребу в фінансовому забезпеченні виробництва та інноваційно-інвестиційних проектів.

Результати аналізу сучасного стану банківської системи України вказують на позитиви і негативи розвитку діяльності банківських установ. Недоліки показують, що основні цілі розвитку банківської системи України – забезпечення надійності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності, нині ще не досягнуто.

Причини, які викликали вищезазначені негативні наслідки діяльності банківської системи, можна поділити на три групи [5, с. 42]:

1) загострення кризи реальної економіки й передусім у сфері виробництва;

2) недосконалість грошово-кредитної політики Національного банку України щодо банківських установ, зокрема їх ліквідації;

3) внутрішньобанківські чинники, відсутність виробленої стратегії і тактики роботи банків в умовах фінансово-економічної кризи.

Сьогодні настав час зміни стратегії і тактики роботи як Національного банку України, так і банків.

Активізації кризи банківської діяльності сприяла жорстка грошово-кредитна політика Національного банку України, недостатня оперативність та ефективність контролю з боку Національного банку України за діяльністю банківських установ та недоліки в діяльності самих банків. Треба відзначити, що банківський гляяд вчасно не виявив і не допоміг банкам-банкрутам.

У процесі подальшого поглиблення банківської реформи з метою всебічного зміцнення та очищення банківської системи, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави необхідно розглядати питання не лише зменшення кількості банків, але й якісного розвитку банківської системи України. Зменшення кількості банківських установ, зокрема віднесення їх до категорії неплатоспроможних, відкликання ліцензії та ліквідація, має відбуватися з використанням зарубіжного досвіду. З боку держави необхідно проводити не політику ліквідації банківських установ, а політику «кількісного пом'якшення» через їх реорганізацію шляхом злиття чи приєднання (поглинання) і спільних зусиль як Національного банку України, так і уряду. Держава має стимулювати розвиток власної банківської системи, інакше з'являться можливості виникнення явища монополізації на фінансово-кредитному ринку, а на місце вітчизняних банків придуть іноземні.

Для забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської системи, покриття ризиків у діяльності банків, підвищення конку-

рентоспроможності, рівень капіталізації банків залишається недостатнім. Збільшення рівня капіталізації банків України повинно бути основною складовою у стратегії їхнього зростання. Одним із способів підвищення рівня капіталізації банків є процеси їх реорганізації шляхом злиття та приєднання (поглинання). Використання іноземного капіталу також є чинником нарощування капіталізації банківської системи.

Прострочення за кредитами у банківській практиці є постійним явищем. Кожний банк має у своєму портфелі проблемні кредити. Але при цьому важливе значення мають обсяги такої простроченої заборгованості та темпи її зростання. Банківські установи мають прикладати максимум зусиль, аби процент неповернення кредитів був якомога нижчим.

Для мінімізації ризиків неповернення банківських кредитів позичальниками банки, на нашу думку, повинні деталізувати етапи кредитного процесу; дотримуватися вимог Національного банку України при оцінці кредитоспроможності юридичних осіб і розробляти та удосконалювати власні методики аналізу кредитоспроможності фізичних осіб; розробляти різні види кредитних договорів залежно від виду кредиту; не підходити формально при структуруванні кредиту та при укладанні кредитних договорів з позичальниками; активно використовувати процентну політику як метод стимулювання отримання позичальниками кредитів, зокрема знижувати процентні ставки за кредитами у виробництво; здійснювати постійний кредитний моніторинг, проводити попередній, поточний та наступний контроль виконання позичальниками умов кредитного договору; аналізувати чинники виникнення проблемних кредитів та управляти ними шляхом їх реструктуризації, зокрема валютних кредитів; підвищувати кваліфікацію кредитних працівників банку для покращення якості та культури кредитного обслуговування клієнтів.

Так, організація процесу кредитування у публічному акціонерному товаристві «Державний ощадний банк України» (ПАТ «Ощадбанк») передбачає дванадцять етапів, у банку розроблена власна методика аналізу кредитоспроможності фізичних осіб, використовуються різні види кредитних договорів, найнижча процентна ставка за кредитами, моніторинг починається з процесу видачі кредиту і продовжується до моменту закінчення дії конкретної кредитної угоди. Банк активно співпрацює з позичальниками щодо своєчасного виконання ними взятих на себе зобов'язань за кредитами і недопущення простроченої заборгованості. У випадку виникнення у по-

зичальників з об'єктивних причин тимчасових фінансових труднощів банк здійснює реструктуризацію кредитної заборгованості. Особливу увагу та значення в ПАТ «Ощадбанк» приділяють підвищенню кваліфікації кредитних працівників.

Проте глибоку банківську кризу не можна подолати лише банківськими заходами, кредитними, монетарними інструментами, бо її першою причиною криється в економіці. Саме тому потрібно ставити питання про економіку і банки, а не тільки банківську проблему. На взаємодії органів державної влади, Національного банку України, банківських установ повинен базуватися подальший розвиток вітчизняної банківської системи. Більш глибокий аналіз становлення, розвитку та сучасного стану діяльності банківських установ, їх проблем та напрямів вирішення в умовах фінансово-економічної кризи та європейської інтеграції, сприятиме реформуванню та подальшому розвитку в Україні надійної та ефективної банківської системи.

Висновки і пропозиції. Недоліками, які пов'язані з проникненням іноземного капіталу в банківський сектор України, є: посилення залежності національної банківської системи від іноземного капіталу, що загрожує економічній, політичній і фінансовій незалежності країни; збільшення конкурентного тиску на вітчизняних учасників банківського ринку; підвищення системного ризику в країні внаслідок перенесення наслідків економічних та фінансових криз з інших країн; ускладнення контролю з боку Національного банку України як органу банківського регулювання та нагляду за операціями банків з іноземним капіталом, рухом грошей, іноземної валюти та капіталу; ризик появи в країні банків з ненадійною репутацією, які матимуть на меті отримання прибутку від спекулятивних операцій, стимулювання споживання та імпорту; недостатньо активне використання іноземного капіталу для кредитування реального сектора економіки.

Тому доцільно привести у відповідність вітчизняне банківське законодавство до європейських і світових стандартів ведення банківського бізнесу та на законодавчому рівні обмежити участь іноземного капіталу у банківській системі України.

Результати аналізу сучасного стану банківської системи України вказують на позитиви і негативи розвитку діяльності банківських установ. Недоліки показують, що основні цілі розвитку банківської системи України – забезпечення надійності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності, нині ще не досягнуто.

Список літератури:

1. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції: інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 8 / В.І. Міщенко, А.В. Шаповалов, В.В. Крилова, В.В. Ващенко, Н.В. Гришук та інші. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2007. – 266 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Centre_S_S/Eurointegration.pdf.
2. Дзюблюк О.В. Оптимізація управління активами і пасивами комерційного банку / О.В. Дзюблюк // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 129-137.
3. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Річний звіт Національного банку України за 2017 рік. – К.: Національний банк України. – 2017. – 128 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71165707>.
5. Гуцал І.С. Банківська система України сьогодні: основні проблеми і перспективи розвитку / І.С. Гуцал, Я.І. Чайковський // Фінанси України. – 1997. – № 8. – С. 42-48.

Васьківська Е.В., Рубаха С.А.

Львівський національний університет імені Івана Франко

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье обобщено и определено роль банков и банковского дела в механизме функционирования денежного обращения. Рассмотрены новые концепции и методические подходы к организации банковского бизнеса, денежно-кредитного регулирования экономики и совершенствование основных принципов функционирования денежного обращения в условиях глобальной финансовой и экономической нестабильности. Оценены актуальные проблемы развития банковской системы Украины и определены направления их решения. Обозначены проблемы интеграции банков и небанковских компаний в контексте глобализации финансовых рынков. Сформулированы направления повышения эффективности функционирования банковской системы Украины.

Ключевые слова: банк, банковская система, денежно-кредитное регулирование, банковский рынок, банковские риски, финансовые ресурсы, иностранный капитал.

Vaskivska K.V., Rubaha S.A.

Ivan Franko National University of Lviv

DIRECTIONS OF IMPROVEMENT THE FUNCTIONAL EFFICIENCY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Summary

The article summarizes and determines the role of banks and banking activity in the mechanism of the functioning of monetary circulation. Considered a new concepts and methodical approaches to the organization of banking business, monetary regulation of the economy and improvement of the basic principles of the functioning of monetary circulation in the conditions of global financial and economic instability. Assessed the actual problems of the development of the banking system of Ukraine and determined directions of their solution. Outlined the problems of integration banks and non-bank companies in the context of globalization the financial markets. Formulated directions of increasing the functional efficiency of the banking system of Ukraine.

Keywords: bank, banking system, monetary regulation, banking market, bank risks, financial resources, foreign capital.